

Nr 20.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om skiljemän.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 183 i första kammaren av herr *Bergh* och nr 232 i andra kammaren av herr *Cassel*. I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder att Kungl. Maj:t, efter erforderlig utredning, måtte för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring av lagen den 14 juni 1929 om skiljemän att de i motionen anförda synpunkterna tillgodoses».

I motionerna anföres i huvudsak följande: Inom vissa delar av näringslivet förekomme i större utsträckning än tidigare att avtalslutande parter överenskomma om skiljedomsklausul. Anledningen härtill kunde antagas vara att domstolsvägen icke befunnits föra till den snabba lösning av tvistefrågorna, som ur parternas synpunkt är önskligt. Tvistefrågornas natur kunde även ha föranlett, att parterna funnit det mindre lämpligt att draga saken inför domstol. Möjligen hade också de kostnader, som äro förenade med domstolsförfarande, befunnits komma att stiga till så höga belopp, att ett skiljedomsförfarande ansetts gynnsammare. Framför allt inom byggnadsverksamheten vore ifrågavarande tendens märkbar. Bortsett från sådan byggnadsverksamhet, som sker för kronans räkning, syntes numera skiljedomsklausul regelmässigt införas i entreprenadkontrakt angående uppförande av byggnad. Även inom byggnadsindustrien närstående näringsverksamhet, såsom i fråga om utförande av elektriska anläggningar, vatten- och avloppsanläggningar, vägarbeten m. m., vore skiljeförfarandet ett normalt förfaringssätt vid lösande av rättstvister. Man syntes med hänsyn härtill kunna påstå, att en icke oväsentlig del av det praktiska rättslivet undandragits domstolarna. I och för sig kunde icke detta förhållande anses skadligt ur samhälleliga synpunkter. Skiljedomarna inom byggnadsväsendet innefattade icke sällan en skälighetsprövning eller en värdering. Ofta avgjordes emellertid av skiljemän även frågor av rent rättslig natur. Framför allt beträffande sådana frågor vore det en svaghet i förfarandet att tidigare skiljedomar i likartade tvister icke stå till vare sig parternas eller skiljemännens förfogande. Denna brist i systemet bleve av desto större betydelse som vid prövning genom skiljemän allenast en instans handlägger målet. Då härtill komme att rättsförhållandet mellan beställare och entreprenör icke är reglerat i särskild lag, syntes bristen på översyn över rättstillämpningen än mer kännbar. Många tvister kunde helt säkert biläggas, därest parterna ägde tillgång till ett material av tidigare avgöranden i likartade frågor. Det ovan

anförda gåve vid handen, att behov föreligger av att skiljedomar göras offentligen tillgängliga. Detta kunde ernås genom att i lagen om skiljemän införa bestämmelser om skyldighet att i vissa fall registrera skiljedomar. Sådan registrering vore icke okänd i utländsk lagstiftning. Sålunda stadgades i den finska lagen av den 4 februari 1928 om skiljemannaförfarande att genom skiljemännens försorg ett underskrivet exemplar av skiljedomen inom 30 dagar efter domens avkunnande skall sändas till allmänna underrätten på den ort, där domen givits för att bevaras i dess arkiv. För svenska förhållanden syntes en central registrering av skiljedomarna vara den lämpligaste vägen. Vid en sådan central registrering borde måhända en allmänt tillgänglig förteckning upprättas med uppgift om sakens natur och skiljemännens namn. Skyldighet att ingiva skiljedomar för registrering borde föreligga i samtliga de fall, där det icke i skiljeavtalet föreskrivits att blivande skiljedom skulle vara undantagen från registreringskyldighet. Genom en dylik registrering skulle man ernå ökad rättssäkerhet inom betydelsefulla områden av näringslivet.

Yttranden.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från Svea hovrätt. Därjämte har utskottet berett föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, styrelsen för Sveriges advokatsamfund, Stockholms handelskammare, Sveriges skiljenämnd för spannmåls- och foderämneshandeln, Sveriges tekniskt-industriella skiljedomsinstitut och Svenska byggnadsentreprenörföreningen tillfälle att yttra sig över motionerna.

Samtliga remissinstanser avstyrka motionerna.

Den av motionärerna angivna utvecklingen, enligt vilken det inom vissa delar av näringslivet i större utsträckning än tidigare förekommer, att avtalslutande parter överenskomma om skiljedomsklausul och att skiljeförfarande framstår som det normala förfaringssättet vid lösande av rättstvister, beröres i några yttranden. Enligt *häradshövdingföreningen* är den huvudsakliga orsaken till denna utveckling att finna i den speciella karaktären av de tvistefrågor som uppkomma i förhållandet mellan beställare och entreprenör. Tvister av detta slag vore enligt föreningens uppfattning mest lämpade att handläggas av skiljedomare. *Stockholms handelskammare* anför, att ifrågavarande utveckling har sin grund i parternas önskan att vinna ett snabbt och icke alltför kostnadskrävande avgörande av uppkommande tvistefrågor i förening med en strävan att hålla tvisten utanför offentligheten. *Sveriges tekniskt-industriella skiljedomsinstitut* framhåller såsom en förklaring till den angivna tendensen att i ökad omfattning hänskjuta avgörandet av tvister till skiljemän att rättegångskostnaderna vid domstol avsevärt ökats efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande.

Ikke någon av remissinstanserna har ansett den föreslagna registreringen av skiljedomar fylla ett behov ur de synpunkter som anföras i motionerna.

Svea hovrätt betecknar värdet av den ifrågasatta registreringen som synnerligen tvivelaktigt samt anför bland annat följande.

Till en början uppkommer frågan huruvida skiljedomar i och för sig äro ägnade att utgöra prejudikat. Till belysande härav må erinras om följande. Visserligen företer skiljedomen vissa likheter med domstols dom. Den kan sålunda få exigibilitet och en viss rättskraftsliknande verkan. Förutsättningen är, att vissa krav av formell art äro uppfyllda. Däremot finnas i lagen — i motsats till vad fallet är beträffande domstolsavgöranden — icke några garantier för skiljedomens materiella riktighet, och på denna punkt är olikheten mot domstolsavgörandet särskilt framträdande. Medan domstolarna äro skyldiga att döma efter lag, äro skiljemännen i detta hänseende helt obundna och kunna, med frånseende av vad lag stadgar, avgöra en föreliggande tvist helt efter vad de anse billigheten bjuda i det särskilda fallet. Skiljemännen äro vidare till skillnad mot domarna icke ansvariga för sina avgöranden eller underkastade några kompetenskrav. De skiljedomar, som meddelas, äro också till sin beskaffenhet i olika hänseenden synnerligen växlande. Ofta äger skiljedomen mera karaktären av en förlikning eller kompromiss mellan parternas ståndpunkter än av ett avgörande i egentlig mening. I andra fall åter ha billighetssynpunkter fått inverka helt eller delvis på bedömningen. Emellertid finnas även skiljeavgöranden, vid vilka bedömandet är av rent rättslig art. Endast de fall, i vilka sådant rättsligt bedömande förekommit under medverkan av kvalificerade skiljemän och prövningen avsett fråga av principiell innebörd, kunna väntas få någon betydelse från prejudikatsynpunkt. Även om det skulle befinnas vara av betydande intresse för rättslivet, att skiljeavgöranden av sist åsyftade slag bleve offentligen tillgängliga, måste en allmän registreringsplikt te sig såsom en synnerligen vittgående åtgärd i jämförelse med dessa avgörandens fåtalighet.

Vidare är att märka, att motionärernas syfte icke skulle i nämnvärd mån tillgodoses enbart genom registrering av skiljedomar. Detta syfte kan icke vinnas utan bearbetning av materialet i enlighet med vad som sker i Nytt Juridiskt Arkiv eller liknande rättsfallssamlingar. Det kan ifrågasättas huruvida någon sådan bearbetning över huvud kan komma till stånd. Även om ekonomiska och tekniska förutsättningar skulle skapas, saknas — såsom redan antytts — andra förutsättningar för att det samlade materialet skulle bli till någon däremot svarande nytta för rättslivet. Redan att ur det mycket omfattande och synnerligen heterogena material, som inkommer för registrering, utskilja fall, vilka äga verklig betydelse från prejudikatsynpunkt, måste även för tränade jurister bli en vansklig uppgift. Risker för att genom misslag härvidlag syftet med registreringen motverkas kan icke heller uteslutas. Man måste hålla i minnet, att skiljedomen icke alltid innehåller tillräckliga upplysningar för bedömande av avgörandets egenskap av prejudikat. Det bör jämväl erinras om att skiljedomar icke behöva innehålla redogörelse för tvistefrågan eller för de skäl å vilka avgörandet grundas.

Häradshövdingföreningen framhåller följande synpunkter.

Till skiljemän hänskjutas ofta värderingsfrågor, särskilt i byggnadstvister, och avgörandet av en sådan fråga är sällan prejudicerande, då det ju ankommer på omständigheterna i det särskilda fallet hur ett utfört eller icke utfört arbete skall värderas. Vidare föreligger det ingen överdomstol som kan genom sina domar ge någon ledning för tolkning av avtalsbestämmelser

och bedömning av uppkomna rättsförhållanden. Att ur dessa skilda skiljedomar utleta bestämda och vägledande rättsgrundsatser torde vara hart när omöjligt. Saknaden av en sådan högsta domstol medför också helt naturligt att genom de föreliggande domarna något auktoritativt uttalande, varav andra skiljedomare kan anse sig bundna eller få säker vägledning, icke föreligger. Vidare måste, för att det centrala registret verkligen skall komma till användning icke blott å den ort, där registreringen skall ske, utan över hela landet, en samling av skiljedomarna eller åtminstone av dem som synes i något avseende vara av prejudicerande innebörd utges. Härför kräves emellertid anlåtande av lämplig personal att verkställa en sådan sammanställning. Kostnaderna härför torde bli ganska betydande och lära endast i ringa utsträckning kunna bestridas genom avgifter för prenumeration å samlingen. Även vissa kostnader måste uppkomma för själva registreringen.

Stadsdomarföreningen anser det vara i hög grad tvivelaktigt, huruvida det ändamål, som motionen avser, skulle vinnas genom en central registrering av skiljedomar. En sådan registrering skulle otvivelaktigt, om den skulle tjäna sitt syfte, nödvändiggöra en ingående bearbetning och systematisering av materialet. Vidare syntes det för att registret skulle bli till någon nytta erfordras att det i en eller annan form publicerades. Registreringen skulle i följd härav komma att medföra kostnader, vilka icke komme att stå i rimligt förhållande till den nytta, registreringen kunde förväntas medföra.

Styrelsen för advokatsamfundet understryker, att ett av skiljemän träffat avgörande ur prejudikatsynpunkt uppenbarligen icke har tillnärmelsevis samma betydelse som överrätternas och särskilt högsta domstolens domar eller beslut. Det värde, som ur nämnda synpunkt kan tillmätas en skiljedom, vore vidare i hög grad beroende av omständigheterna i det speciella fallet, t. ex. skiljemännens kvalifikationer, parternas sätt att utföra sin talan, processmaterialets mer eller mindre fullständiga redovisning i skiljedomen m. m. Liknande synpunkter anföras också av *Stockholms handelskammare* och *Sveriges tekniskt-industriella skiljedomsinstitut*.

Om remissinstanserna sålunda genomgående ifrågasatt värdet av den i motionerna föreslagna registreringen, framhålles å andra sidan från flera håll, att registreringen kunde komma att medföra direkta olägenheter.

Sålunda yttrar *Svea hovrätt*.

Som en av anledningarna till att skiljeförfarande väljes i stället för rättegång brukar anföras parternas önskan att undandraga sig den offentlighet, som rättegången för med sig. Otvivelaktigt kunna fall tänkas förekomma, där det är av intresse för parterna att skiljedomen icke blir offentlig. Enligt vad i motionerna framhållits, skulle åt parterna kunna beredas möjlighet att genom föreskrift i skiljeavtalet bestämma, att skiljedomen icke får registreras. Följden av en sådan möjlighet skulle emellertid säkerligen bli, att i skiljeavtalen regelmässigt inflöte föreskrift om undantag från registreringsskyldighet.

Enahanda synpunkter framhållas av *styrelsen för advokatsamfundet* och *Sveriges tekniskt-industriella skiljedomsinstitut*.

Stockholms handelskammare uttalar den förmodan att, eftersom önskemålet att undvika den offentlighet som är förenad med vanligt domstols-

förfarande torde vara ett av de mest vägande motiven för parternas beslut att välja skiljeförfarande, parterna — om offentlig registrering skulle införas — kunde förväntas komma att i det alldeles övervägande antalet fall göra bruk av det av motionärerna anvisade förbehållet att registrering icke skulle äga rum. Motionärernas syfte skulle alltså icke kunna förverkligas med mindre än tvingande bestämmelse om registreringsplikt infördes, men detta skulle enligt handelskammarens mening vara ägnat att i hög grad äventyra den utomordentliga tillgång för den allmänna samfärdseln som det snabba avgörandet av tvister genom skiljemannaförfarande innebär.

Sveriges skiljenämnd för spannmåls- och foderämneshandeln ifrågasätter starkt lämpligheten av det i motionerna föreslagna arrangemanget samt anför till utveckling av denna ståndpunkt.

Skall ett centralt register få någon betydelse, torde det vara nödvändigt att däri intages icke blott själva skiljedomen — som ofta är kortfattad och icke innehåller någon motivering — utan även en relativt utförlig redogörelse för omständigheterna i tvisten. Sammanställningen av en sådan redogörelse komplicerar i viss mån skiljedomarnas arbete. Förslaget synes vidare förutsätta att skiljedomare, innan dom fälles, skola i registret undersöka, huruvida likartade tvister tidigare prövats. En dylik granskning kan med säkerhet förväntas föranleda ytterligare betydande omgång. Hårtill kommer att uppgifter i ett register — tvärt emot syftet med desamma — kunna bli direkt vilseledande, nämligen om en registrerad dom är materiellt oriktig. Såvitt nämnden kan bedöma, skulle därför en obligatorisk registrering leda till minskad snabbhet i avgörandena och även i övrigt komplicera skiljedomsförfarandet på ett sätt som ur många synpunkter icke är önskvärt.

Styrelsen för advokatsamfundet påpekar, att sanktioner av något slag skulle bli erforderliga för att framtvunga ett fullgörande av registreringsplikten. Bötesstraff syntes därvid vara en ur åtskilliga synpunkter föga lämplig form. En utväg vore möjligen att göra skiljedomens exigibilitet beroende av registrering, men därmed vore föga vunnet, ty beträffande många av de skiljedomar, som ur rent juridisk synpunkt äro av större intresse, uppkomme aldrig fråga om verkställighet genom myndighets försorg. Mera effektivt vore då att stadga att en skiljedom förlorade sin giltighet, om den icke inom viss tid registrerades, men även mot en sådan lösning kunde vägande invändningar resas. För övrigt gällde om alla tänkbara sanktionsformer att de vore mer eller mindre meningslösa, eftersom det alltid måste stå parterna fritt att avtala om undantag från registrerings skyldigheten.

Slutligen framhålles från olika håll att i den mån registrering av skiljedomar i särskilda fall kunde anses vara av värde från de av motionärerna anförda synpunkterna syftet med registreringen åtminstone i viss utsträckning kunde tillgodoses annorledes än genom lagstiftning, t. ex. genom initiativ från organisationer inom berörda delar av näringslivet. Uttalanden i denna riktning göras sålunda av *Svea hovrätt*, *stadsdomarföreningen*, *Stockholms handelskammare* och *Sveriges skiljenämnd för spannmåls- och foderämneshandeln*. Av de båda sistnämnda remissinstansernas yttranden framgår, att registrering och publicering av skiljedomar redan för närvarande förekommer hos vissa s. k. fasta skiljedomsinstitut.

Utskottet.

Såsom motionärerna påpeka förekommer inom vissa delar av näringslivet i större utsträckning än tidigare, att avtalsslutande parter överenskomma om skiljedoms klausul och att skiljeförfarande framstår som det normala förfaringssättet vid lösande av rättstvister. I motionerna framhålles, att denna utveckling icke i och för sig kan anses menlig från samhälleliga synpunkter. Att viktiga rättsområden sålunda undandragas domstolarna, medför emellertid, att rättsutvecklingen i motsvarande mån icke har den ledning, som domstolarnas praxis erbjuder. Med hänsyn härtill föreslå motionärerna, att behöfligt rättsfallsmaterial skall erhållas genom skyldighet att offentligen registrera skiljedomar.

Motionärernas förslag avstyrkes, såsom framgår av den föregående redogörelsen, av samtliga remissinstanser. I likhet med dessa finner utskottet värdet av den föreslagna registreringen starkt kunna ifrågasättas. Sålunda äro till att börja med av skäl, som beröras i yttrandena, skiljedomar endast undantagsvis ägnade att utgöra prejudikat. Vidare skulle motionärernas syfte icke i nämnvärd mån tillgodoses enbart genom en central arkivering och registrering av skiljedomar. Såsom flera av remissinstanserna framhålla skulle detta syfte nämligen icke kunna vinnas utan en bearbetning av materialet och publicering av detta i en eller annan form. I den mån en sådan bearbetning med hänsyn till beskaffenheten av ifrågavarande rättsfallsmaterial över huvud taget är möjlig att genomföra, måste den erbjuda avsevärda svårigheter och medföra betydande kostnader, särskilt för anställande av för ändamålet erforderlig personal. Genom den ifrågasatta registrerings skyldigheten skulle även de enskilda åsamkas extra kostnader och besvär, som icke stå i proportion till den nytta som kan vara att vinna genom åtgärden.

En av anledningarna till att skiljeförfarande väljes i stället för vanlig rättegång torde vara en önskan hos parterna att undanhålla tvisten från offentligheten. Detta förhållande har jämväl beaktats i motionerna. Av dessa framgår nämligen, att parterna skulle ha möjlighet att genom föreskrift i skiljeavtalet undantaga skiljedomens från registreringsskyldighet. Såsom från flera håll framhållits skulle emellertid följden av en sådan möjlighet för parterna säkerligen bli, att i skiljeavtalen regelmässigt inflöte föreskrift om undantag från registreringsskyldigheten. Dessutom skulle såsom styrelsen för advokatsamfundet påpekat alla tänkbara former av sanktioner för att framtvinga ett fullgörande av registreringsplikten bli mer eller mindre meningslösa med hänsyn till parternas frihet att avtala om undantag från densamma.

Motionärerna åberopa, att registrering av skiljedomar icke är okänd i utländsk lagstiftning, och hänvisa därvid till den finska lagen om skiljemanaförfarande. Av våra nordiska grannländer har även Norge med sin lagstiftning införlivat en liknande bestämmelse om arkivering av skiljedomar.

Såväl i Finland som i Norge torde emellertid helt andra skäl än de i motionerna anförda ligga till grund för bestämmelsen om arkivering.

Slutligen får utskottet framhålla, att ändamålet med den föreslagna registreringen åtminstone i viss utsträckning torde kunna tillgodoses på enklare och smidigare sätt annorledes än genom lagstiftning, exempelvis genom initiativ från organisationer inom berörda delar av näringslivet. Sålunda förekommer också redan att vissa fasta skiljedomsinstitut själva registrera och publicera sina skiljedomar.

Under återopande av det ovan anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 183 och II: 232, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 19 mars 1953.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Ahlkvist, Olofsson, Lodenius, Lindblom, fru Sjöström-Bengtsson, herrar Björnberg och Pettersson*;

från a n d r a kammaren: herrar Rylander, Lindberg, Gezelius, fröken Liljedahl, fru Eriksson i Stockholm*, herrar Andersson i Björkäng och Lundqvist.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.